

Hiilineutraali Uusimaa -tiekartan lähtötietojen ja toimintalinjausten ajantasaistaminen tiedoksi

Maakuntahallitus 21.11.2022 § 119
408/07.00.04.00.02/2022

Tiivistelmä

Maakuntahallitukselle esitetään, että se päättää esittää maakuntavaltuustolle, että valtuusto merkitsee päivitetyn Hiilineutraali Uusimaa -tiekartan tiedoksi.

Uudenmaan maakuntavaltuusto hyväksyi joulukuussa 2021 osana Uusimaa-ohjelmaa uuden, tiukennetun hiilineutraaliustavoitteen vuoteen 2030. Koska Hiilineutraali Uusimaa -ilmastotiekartta on tuore ja luonteeltaan ilmastotyötä suuntaava ja mahdollistava, sen on katsottu ohjaavan maakunnallista ilmastotyötä edelleen riittävällä tasolla. Päivityksessä painopisteet on säilytetty ennallaan, mutta lähtötietoja ja toimintalinjauksia on ajantasaistettu tarpeellisin osin. Käytännön ilmastotyötä tuetaan aktiivisesti. Keskeisinä toimina ovat kuntien ilmastotyön tukeminen, parhaiden käytäntöjen levittäminen, hankkeistaminen sekä maakunnallisen ilmastotyön mallin vahvistaminen systeemisen muutoksen tueksi. Jatkotyönä päivitetään tiekartan toimenpideohjelmia ja haetaan uusia vaikuttavia toimia.

Selostus

Hiilineutraaliustavoite vuoteen 2030

Hiilineutraali Uusimaa -ilmastotiekartan päivittäminen pohjautuu Uusimaa-ohjelmaan, joka sisältää maakunnan vision vuoteen 2030, kehittämisen painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2022–2025. Ohjelman visio vuodelle 2030 on "Reilusti edellä". Siihen kirjattiin kolme toisiinsa kytkeytyvää kärkitavoitetta, joista yksi keskittyy ilmastomuutoksen hillintään, toinen TKI-panosten kasvattamiseen ja kolmas työllisyysasteen nostoon. Ohjelmaan kirjattiin tavoite olla hiilineutraali maakunta vuonna 2030. Tavoitteena on olla edelläkävijä ilmastomuutoksen hillinnässä ja tarjota ratkaisuja, joita voidaan skaalata sekä kansallisesti että globaalisti.

Uudenmaan kunnista useimmat ovat asettaneet tai päivittäneet omaa ilmastotavoitettaan. Suurin osa kunnista tähtää hiilineutraaliuteen vuonna 2030 tai 2035. Myös Helsinki päivitti syksyllä 2021 oman tavoitteensa vuoteen 2030. Näin ollen maakunnan uusi tavoite on linjassa kuntien tavoitteiden kanssa ja maakunnallinen ilmastotyö tukee kuntien ilmastotyötä. Kansallinen ilmastotavoite, hiilineutraalius vuoteen 2035, on kirjattuna päivitettyyn ilmastolakiin, joka astui voimaan heinäkuussa 2022. Kansallinen tavoite tukee osaltaan Uudenmaan tavoitetta.

Uudenmaan päästökehitys

Ilmastotyön pohjana on Suomen ympäristökeskus SYKEN ajantasainen, päivittyvä päästöseuranta. Juuri tulleen tiedon mukaan Uudenmaan kasvihuonekaasupäästöt olivat SYKEN laskennan mukaan 6,4 miljoonaa tonnia CO₂ vuonna 2021, mikä vastaa noin viidennestä Suomen kuntien kokonaispäästöistä. Asukasta kohti Uudenmaan päästöt olivat 3,7 tonnia, noin kolmanneksen vähemmän kuin kansallinen keskiarvo (5,5 t). Uudenmaan kokonaispäästöt ovat vähentyneet 28 % ja asukaskohtaiset päästöt 39 % vuodesta 2005. Päästökehitykseen on vaikuttanut asukasmäärän lisääntyminen. Merkittävimmät päästölähteet maakunnassa ovat rakennusten lämmitys (yhteensä 35 %), tieliikenne (30 %) ja kulutussähkö (12 %).

Uudenmaan hiilinielu on vain marginaalisesti positiivinen, johtuen korkeasta hakkuutasosta.

Tiekartan päivityksen periaatteet

Hiilineutraali Uusimaa 2035 -ilmastotiekartta valmisteltiin aikanaan 2019-2020 laajassa sidosryhmäyhteistyössä. Maakuntavaltuusto hyväksyi sen joulukuussa 2020. Tiekarttaan tunnistettiin tuolloin viisi keskeisintä painopistealuetta, joilla maakunnan päästöjä vähennetään tavoiteltaessa hiilineutraaliutta. Kuudentena painopisteenä on hiilinieluja, niiden vahvistamista ja kompensointia koskeva painopiste.

Tiekartan painopisteet ovat

- Ilmastoviisas maankäyttö ja rakentaminen
- Älykäs, turvallinen ja päästötön liikkuminen
- Nopea ja reilu energiasiirtymä
- Hiilineutraali kiertotalous
- Kestävä kulutus ja tuotanto
- Hiilinielujen vahvistaminen ja päästöjen kompensointi

Nämä ovat edelleen keskeisimmät painopisteet ilmastotyössä. Tiekartassa oli kirjattuna niiden alle 42 toimintalinjausta, jotka sisältävät keskeisimmät näkökulmat kunkin painopisteen hillintätyöhön. Linjaukset on päivityksen yhteydessä tarkistettu Uudenmaan liiton asiantuntijatyönä. Merkittävää päivitystarvetta ei linjausten osalta havaittu. Niitä on tarkennettu ja ajantasaistettu pienin muutoksin. Päivitettyyn tiekarttaan on pyydetty kommentteja kunnista ja valmisteluun osallistuneilta avainsidosryhmiltä. Kommentit on otettu huomioon tiekartassa.

Toimeenpanon vauhdittaminen tavoitteen saavuttamiseksi

Uuteen tavoitevuoteen tähdätään ensisijaisesti tiekartan toimeenpanon vauhdittamisella ja käytännön ilmastotyön edistämällä tiekartan kuudella painopistealueella. Keskeisimmät toimenpiteet on koottu painopisteittäin toimenpideohjelman muotoon vuoden 2021 aikana. Tämän Innovatiivisesti vihreä Uusimaa -toimenpideohjelman tavoitteena oli koota tilannekuva maakunnallisesta ilmastotyön kokonaisuudesta. Sen pohjalta on tavoitteena arvioida toimien riittävyttä ja kartoittaa uuden tavoitevuoden edellyttämiä lisätoimia.

Maakunnallisen ilmastotyön tavoitteena on systeemisen muutoksen edistäminen ja siinä keskeisenä on yhteistyön vahvistaminen ja yhteiskehittäminen. Tiedon levittäminen ja ilmastotyön tukeminen on tärkeässä roolissa. Keskeisimmät toimet päivitetyn ilmastotavoitteen saavuttamiseksi ovat Uudenmaan kuntien ilmastotyön tukeminen, parhaiden käytäntöjen levittäminen, hankkeistaminen, ilmastotyön rahoituksen aktiivinen hyödyntäminen sekä maakunnallisen ilmastotyön mallin vahvistaminen systeemisen muutoksen tueksi.

Kuntien ilmastotyön tukemisessa on keskeisenä resurssina Kohti hiilineutraalia kuntia ja maakuntia (Canemure) -hanke sekä vuoden 2022 alussa ympäristöministeriön rahoilla käynnistetty SILTA-hanke pienten ja keskisuurten kuntien ilmastotyön tueksi. SILTA-hankkeessa on palkattu liittoon Uudenmaan ilmastoratkaisija, joka avustaa kuntia laatimaan ja jalkauttamaan ilmastosuunnitelmia. Kahden hankkeen yhteisvoimin käynnistettiin syksyllä 2022 Uudenmaan ilmastoverstas -toiminta. Tavoitteena on levittää

ilmastonmuutoksen hillinnän parhaita käytäntöjä ja hankkeistaa niitä kuntien ja toimijoiden ilmastotyön tueksi. Liitto seuraa aktiivisesti avoimia rahoitushakujia, tiedottaa niistä ja pyrkii osaltaan avustamaan hankkeiden ja konsortioiden rakentamista.

Lisäksi liitto on edistänyt ja vahvistanut maakunnallisen ilmastotyön mallia systeemisen muutoksen tueksi. Sen työmenetelmänä on ekosysteemikehittäminen. Yhteiskehittämisellä voidaan lisätä ilmastotyön vaikuttavuutta ja vahvistaa yhteistyötä. Liitossa on keväällä 2022 perustettu ilmastotiekartan toimeenpanon jalkauttamiseen sisäiset painopistekohtaiset asiantuntijatiimit. Tämän lisäksi on tehty tiivistä yhteistyötä Älykkään erikoistumisen strategian toimeenpanossa ja TKI-sektorin mukaan kytkennässä ilmastotyöhön. Myös yritysten sitouttaminen mukaan työhön on tärkeää ja sitä on edistetty.

Painopisteittäin tarkasteltuna ilmastotyö etenee eri tavoin. Energiasektorilla etenkin pääkaupunkiseudun kaukolämmön tuotannon hiilineutraaliustavoitteiden toteutuminen 2020-luvun loppuun mennessä vähentää sektorin päästöjä selvästi. Liikennesektorin osalta uusi tavoitevuosi on erittäin haasteellinen. Sen ratkaiseminen edellyttää kansallisia toimia ja niitä tulee etsiä yhdessä ministeriöiden kanssa ja osana MAL-prosessia. Kiertotalouden edistämiseksi käynnistyy Uudenmaan kiertotalouslaakso -hanke vuoden 2022 lopussa. Suomen ympäristökeskus on tuottamassa tietoja kulutuksen päästöistä vuoden 2022 lopussa. Tämä antaa tarkempaa kuvaa rakentamisen ja asukkaiden kulutukseen liittyvistä päästöistä, mikä tarjoaa uutta tietopohjaa hillintätyölle. Vähähiillistä rakentamista on edistetty puurakentamisen osalta mm. Nöyrä Puu -hankkeella. Kulttuurista muutosta ja luovien alojen kestävyystyötä edistämään on käynnistetty Luoto -hanke, jossa liitto toimii koordinaattorina.

Päivitetty Hiilineutraali Uusimaa -tiekartta lähetetään maakuntahallitukselle torstaina 17.11.2022.

Asian taustat

Keskeisenä lähtökohtana työlle on Uusimaa-ohjelma, joka sisältää kehittämisen painopisteet ja tavoitteet. Edellisessä Uusimaa-ohjelmassa (12/2017) asetettiin hiilineutraaliustavoite vuoteen 2035. Sen pohjalta päätettiin (12/2018) laatia erillinen ilmastotiekartta. Hiilineutraali Uusimaa 2035 -tiekartta valmisteltiin laajassa vuorovaikutusprosessissa 2019-2020 ja se hyväksyttiin maakuntavaltuustossa joulukuussa 2020. Vuoden 2021 aikana valmisteltiin tiekartan toimenpideohjelma Innovatiivisesti vihreä Uusimaa, johon koottiin maakunnan toimijoiden keskeisimmät ilmastotoimet. Tiekarttatyö saa rahoitusta LIFE+-rahoitteisen Kohti hiilineutraaleja kuntia ja maakuntia (Canemure) -hankkeen kautta. Liiton ilmastotyö saa asiantuntijatukea tästä Suomen ympäristökeskus (SYKE) koordinoimasta hankkeesta. Ilmastotyön tueksi on saatu ympäristöministeriön rahoitusta kuntien ilmastotyötä tukeviin SILTA ja Luoto-hankkeisiin.

Päätösesitys:

Maakuntahallitus päättää

- merkitä päivitetyn Hiilineutraali Uusimaa 2030 -tiekartan tiedoksi,
- esittää maakuntavaltuustolle, että valtuusto merkitsee päivitetyn Hiilineutraali Uusimaa 2030 -tiekartan tiedoksi,
- valtuuttaa toimiston tekemään asiakirjoihin tarpeelliset muutokset maakuntahallituksen lähetekeskustelun pohjalta.

Päätös:

Maakuntahallitus päätti esityksen mukaisesti.

Lisätiedot:

Vastuujohtaja Juha Eskelinen
Asiantuntija Pia Tynys